

1000f

MAAYA DONNIYA JININIDA

Jama

Boko 8 nan - 1994 san

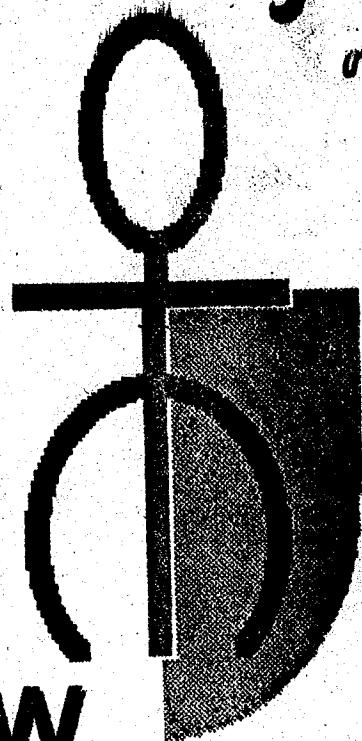

Faantan ka milriya

(No 17)

Miri de be ŋɔ ke dɔye

(No 25)

Benbakanw kunmabolisiraw

(No 8)

CEMANCEKALAN NI KALAN DAKUNBA NI DONNIYA JININI SETIGIDA

Maaya Donniya Jininida
Kesu 159 - Negjuru 22 - 63 - 78

J A M A

Donniya Forobayaseben

Boko 8 nan (1994 san kalo .....

SEBEN NEKULU

Saben Kuntigi
Klena SANOGO

Kulu nemaa
Ba JAKITE

Sebenkelakulu
Amadu Tanba DUNBUYA
Ceman JARA
Mamadu Laminn KANUTE
Mamadu DUKURE
Isa NJAYI

Seben jensenbolo
Amadu Tanba DUNBUYA
Mamadu NDAWU
Yusuf KALAPO

Masinnaschenni: Jamana

DAKUN

Hakilijakabo kan sebenko kan.....2
Kenekaraba 4
Sumanikalan
(Janya sumanikelanw) 5
Benbakaw kunmabolisraw 8
Kenekaraba to 9
Jatesenzen gita 10
Kenekaraba to 14
Jyensira na n cyentigiya 15
Kenekaraba to 16
Faantan ka miiriya 17
Miiri de be no ke dlo ye 25
Ntentenw jaabiw 26

Kalo wooro lakoseben - bojocoko 1000

Hakilijakabo bamanankan sebenko kan

I. Kolosi

Bamanankan sebenniko n'a bolofara sugandili ka ke forobakan ye, nin si ma sinsin dalilu jelen kan. A je be ka jini ji duurulenba de la.

- A fobo, nansaraw de y'a ko tu tige (o te baasi ye), k'a nunjuru mine ka taa n'a ye u dungosira fe, ka laada kalantan daw sigi bamanan ton koro. Uy'a jinifanak'anka kan bura nansarakan daa kono.

- A ka dogo kan fo baa yerew la, minnu ye jinini jenema ke ka jesin an ka kan ma. Bamanankan faamuya foro ma syen ka je halibi. Yali jinini yere kera kalanniko faamuya kan ka jesin bamanankan ma, anw don t'o la.

- Bamanankan sebennikon'a kalanni waleyall n'a jatemine ma kc don kelen ka jesin jininikelaw, wali degedenw ma.

- A fora ko bamakokan de ka kan ta bamanankan forobakan ye. An k'a ko laje ji nemajolen na : kuma be bamanankan de togo la, nka mun si kelen ko don? Julakan, maninkakan, kasonkakan, bamanankan. Kanmenbalikan, bilisanaamikan...

N'an m'an kolosi, a na jini k'a don an kun ma, ko "Bamakokan" (kan sidonbali) ka kan ka ke bamanankan misali ye faamusira ni sebenniko siratege la. O dun siratege la, "Bamakokan" jwan bolofara kosalen te. A be jini ka ke famusanin ka komoko ye. Famusanin ta ye komoye, nka ni komobora, famusanin k'dogo.

II. Mankandenko fesefeseli

- Kanmawnikantanw be bamanankan na. O be don ka sementiya sira caman fe, i n'a fo sangnwanko :

basa /b/ u/ k/   basa /a/ ll/ l/

kasa   basi

b, c, d, ... z be bamanankan na. Okoye ko [b]

ni [be] te kelen ye

[y] ni [ye] te kelen ye

[w] ni [we] te kelen ye

- /w/ ni /y/ te sama ka soro/a/, /e/, /el/, /i/, /o/, /ɔ/, /u/ be sama ----> aa, ee, ee, ii, oo, oo, uu

- U te nunnafo ka soro/a/... /u/ be nunnafo tan: an, en, en, in, on, on, un.

- U damna te fo, u te seben, i n'a fo /a/... /u/:

a, i, o, an, ee...

- da, ten, nka, kon, pe, bin, la, mon, ... be cogo min, yan, yen, we, waasi, be ten.

/y/ ni /w/ te kanma bislikw ye, do werew ts kantanw ko

- Faranfasilen kan, // ye mankanden lakika do ye; a ma jate sigini fe, nk'a be ben a tun ka seben. O ko faamuya geleya kojugu Jama fe (halikandonna dow yere fe); a n'a caya kojugu, a sen ma ye sebenni na, fo ka se bi ma. O faranfasilen kan in // te minebolo kelen na bamanankan bolofara bee la; nka dalluya foyi t'a bali a ka seben. O be cogo min, // (----> e, o, ata...) b'ocogola. Atsdaga sebenni ka ball.

III. Bamanankan kanje ni daje sawurakota se ka boli dajew kelennabla doron kan; siginwanko ni neciko fana sen b'a ko la. Danni ni mosonni ani bonnako b'o jira.

- Denni

N ye a jini a fe a ka a nefu ye.

N y'a nin'a fe a k'a nefu ye

y', nin', k', f... fana ye daje sawura sabatiendo ye i n'a fo : ye, jini, ka, fo, ...

- Kan mankan ko

- Konoronna [-la] be ye lema tan :

- la : ka boli ----> a bolija

- ra : ka se ----> a sera

- na : ka bin ----> a binja

Nin sawura saba bee dun be seben, a be fo cogo min. A saba bee dun ye kise kelen pe de ye : (-la).

- Kofarakan (-la) fana be se ka sawura fla la, ka soro fen si kelen pe don :

a be sira la   a b'a sen na

o t'i ne sira la a be sen na

a be foro la   warl b'a kun na

a te furu la   warl t'a kun (???)

- Mosonni ni kanani

- mogo ----> maa

sogo ----> wa

Sine ----> yen

Ka dingé segen ----> ka dingé sen

a nalén be ci la ----> a nan be ci la.

- deresi ----> dere ----> dc

pew ----> pe	
Kabini ----> kabi	
Walima ----> wali	
Kaki ----> ka	
Moroya ----> mōrr	
Furututu ----> furr	
- Togojew kanani	
Abudulay ----> Abudu	
	Abdu
	Abu
	Adu
Fatumata ----> Fatu	
	Fanta
Aminata ---->	Minata
	Ami
	Mimi
	Mi
Orokya ---->	Kya
Mariyamu---->	Mamu
An ka don sawurako je na halibi. An ka nin cogoyaw fesefese:	
- sagamone ----> sa-ga-mo-ne	
Kanfo ---->	kan-fo
Sigilan ---->	si-gi-lan
tegelandi ---->	te-ge-la-ndi
tegelango ---->	te-ge-la-ngo
Siginfe ---->	Si-gi-n-fe
bugurinje ---->	bu-gu-ri-n-je
(buguri + je)	
Fininkolon ---->	fi-ni-n-ko-lon
(fini + kolon)	
Nin maben sira damadob'a jira k'a sementiya ko kanje ni daje sawurako be se ka bamu nin tarabu in kono :	
Sawurako tarabu	
Cogoya lakika	
a, an, i, o, u ee...	V

n somina ----> n (nōna)	
n b' a dōn ----> b'	C
n m'a ta ----> m'	
a ma s'a ma ----> s'	

---

a fl'a ma ----> fl'	CC
ba, ----> b-a	
a 'a ke ji rō ---- r-o	CV
Sin ----> s-in	
don ----> d-on	

---

fla ---->	f-l-a
-----------	-------

Jama boko 8nan

ben ----> b-l-en	
tlen ----> t-l-en	
wen ----> s-w-en	CCV
myen ----> m-y-en	
tne ----> t-n-e	
tne ----> t-n-e	
npo ----> n-p-o	
yen ----> -y-en	

---

biri ----> b-i-r-i	
mara ----> m-a-r-a	CVCV
sanga ---->	s-an-g-a

---

fantan ----> f-a-n-t-an	CVCV
senna ---->	s-e-n-na
baganma ---->	b-a-g-a-n-m-a
morro ---->	m-o-r-r-o
flankafo ---->	f-l-a-n-k-a-f-o

pay ----> p-a-y	
fasay ---->	f-a-s-a-y
kadaw ---->	k-a-d-a-w
fes ---->	fes
caw ---->	c-a-w

Nin b'a sementiya ko sawura koronnen min dajirala bamanankan ye o te dowerē ye garan ko,, k'a nini k'a bali ka taa a fere ma. K'an sendese ka ben sabara ma, an te se ka jen n'o ye.

Nin sawurako b'a jira ko bamanankan te dese cogo si la ka togoje yelekew seben ka soro a m'u lanogo, k'u folonkonto; i na fo :

Jop, Rober, Alkaw, Tal, Njay, arl, Kristof, Makswel, Kabral...

- O temenen ko, k'a fo bamanankanfolaw te se k'o togo yelekew n'o daje yelekew fo ka tlen, daliluya foy t'o la; bamanankanfola danma min ser'o la k'olu fo a je ma, o ka ca. O caman ka focogosera ka kolon ka sorou bora nansarakan, arabukan, wali faso kan werew sira fe. Bamanankan doron fobaaw te na t'o dakoronni na kadaw. U be se ka "ladamu" k'u ka focogo kolorfasay.

- Daje, wali togoje sebencogo sirasoro signiko, walicogo werefe, feere besor'ola, in'a fo :

Inn, Kann (Jamu), Nfalanten...

IV. Dajejeli n'u farall

Sebennisariya min dajirala, ni ben be nini ka k'a ko kan, halibi, a ka kan ka sensen, k'a

segesege waleyali siratege la.

- koro geregere ni bisikikoro te se ka ke sinsinnan ye ka dajekuluw seben, sabu korogeregeroko, anibisikikorokoteban kankola abada : dajekulu do, ye koro geregere ye bi, taalén ne, a be se ka bisikikoro ye, ka wolo caman na yere.

- Min be se ka ke sinsinnan ye doonin, o ye mabenko siratege ye, i n'a fo neciko, sigiñwanko, ani flanflanko.

- Nunnafo labanko son ka nogon, an be se ka benkan kelen sigi.

- Daje sawura sebenni te keleko ye. Kan bolofara si man kan ka tow ko kari. Bolofara

min ka kise, n'a fobaa be ka caya, min be taa jama naamu fe, o be san soro.

- O temenén ko, a be ben kan fobaaw ka bolofara tow don ka sigi n'u yeli ye sebenw ni gafew kono, i n'a fo u b'u don, ka sigi n'u mienni ye foyorow la.

Ni maa min k'i ne tre ye binju kelen yeli ye i ka foro kono, i ka nasoro be to kamanagwan ma. Anw tiger'a kan, an ka kanw yirwali n'u danber segeli u ma, k'an don da la, o sira te bo Pari te, a dusu fan te fye Makela.

Bamananw ko walidusu te maa ka batige

Mamadu Dukure

"Kenekaraba"

Bakari SANGARE

Nin don sogoma joona fe, nininnikesoba baarakelawbee lajelen tun koolilen be nemogoba ka tabali kunna. Tabalicemance la, fenkulukutu do niginnen dalen be, "n ka san bi saba ni fila baara kono, nin ye ne sihe folo ye ka bo nin fen suguya kan". O ye Burama kumakanye. Tuma min aley'a dade, tabalikunnamogow bee ten jugulen tora fen in lajeli la sabati kono.

Waati damado, kamalen do wosilen ni boli donna nininkesoba kono ni kule ye. O yoro bee jama ye tabalikan fen kulukutu n'a gundowto, ka girin kamelen in kan. Yani Burama n'a barakejogonw ka se ka kamalen in n'a hakili jira nogon na, Maadu nimogomuso ni neji gonin donna, o yoro kelen fana na, Samba baden dogke sennakolon, kannakolon donna. Baarakeyoro kera sugufi ye suguya do ye.

Mun kera? Mun don ? I ye mun ye ?

Fan bee nininkali jabibali bawo minnu be se ka jaabi di,

olu kelen be, i ko jinetow.

Tumanin kelen, jama bee sinna ka sumaya, i n'a fo ko bee sirila fen do fe. O sanga kunkurunnin kono, samba badenke y'i kanto "so!... tasuma!" o no kan, Madu nimogomuso ko "tasuma... so!". U fila bee kumana k'u new bosonneh to i n'a fo u ni Ala ka danfe werewdebekuma a "tasuma so" doron de be bo ciden ninnu da. Madu ni Samba ma kuma to kono, u fila girinna u ka bolifenw kan, k'u ka sosira mine.

Madu ni Sanba taalen ko, jama jenseenna dooni. Burama y'owaatide sugandi, k'imageré kamalen folo nalen in na, k'a beerebeere, ka kuma dumanw fa ye, fo waati min kamalen in hakili basigira doonin, otuma a seginna jama ka nininkaliw kan.

Kamalen ye sanga damado ke sabali kono, o kofe a ko Burama ma "I ka so.., tun be ka mene tumamin ne bora yen..." Burama ma kuma to lamen, a fana ye samba ni

Madu ladege. Burama ser'a ka so. A y'a soro yen falen be sigiñogon numaw na, minnu y'u seko ke tasumafaga la kabin'a daminen. Jama n'a bololapalanw ni tasaw ni baramaw be girinna kolonda ni Burama ka so ce, denmisew ni baganw jawullien jekoro. Nka, Ala la, a be i ko jama ka magwan foyi te ka se tasuma in ma : a be sisi, a be mene kura ye. Burama y'i jo, k'a laje, ka soro k'i senfa ka don bon tasumama kono.

A donnenn ko, majumako kenekanda : ka far'a furumuso kan; sokonofiniw, sigilanw, kogolajaw bee sisira.

Burama girinna ka don u sibon kono bawo a hakili jiginn a muso koladen na. Yen fana foyi ma to, fo k'a bo den n'a dalifiniw na.

Burama ye den ta. O yelel'a fe, o kofe a hakili sigira doonin bawodumacikaban. Burama, Sanba, ni Madu de tun ye jekulu nemogow ye, min ye fen

(A to be ne 9 nan kan)

Jama boko 8nan

Sumanikalan

(Janya sumanikelanw)

DANTIGE : An ka jyenlatige kono an be sumani ke tuma bee :

- cikela b'a ka foro kerew suma, kasoro k'a kene hake jatemine.
- Numu b'a ka fugin girinya suma.
- Fulamuso b'a ka nono suma
- Gesedala b'a finikono janya suma.
- Siraba dlanaw be sira janya suma kasoro ka jatemine ke a diacogo la.
- Gwadonmusob'a ka kokon'a ka tiga suman.
- Furakela be fura suma k'a dibanabaatoma.
- Baaraden ka sara sirilen be a ka baara kelen waati hake de la.

Nin baarakelaw ka sumanikeminew bee te kelen ye. Nka an b'a kolosi ko sumani ko folen ninnu ye suguya naani ye :

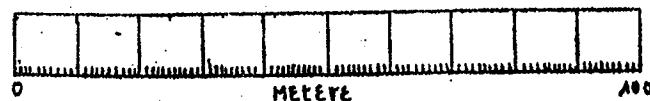
- Dow be janya suma, i ko cikela ka foro suma.
- Dow be girinya suma, i ko numuke ka fugin girinya.
- Dow be fa suma, i ko fulamuso ka nono sumani galama na.
- Dow be waati suma, i ko baaraden ka waati kelen baara songo.

Nin kalansen kono, an b'an sinsin janya sumani de kan.

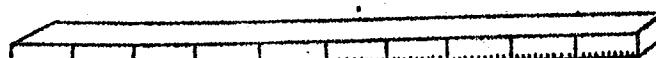
1 - JANYA SUMANIKEMINENW

N'an b'an ka foro kerew suma walasa k'a kene hake jate don, an b'o sumani ke ni metere de ye.

- metere ye masinkalalaw ka baarakeminan do ye :

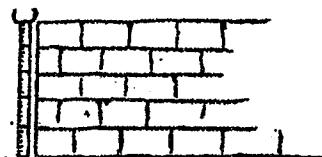

- metere be julaw bolo (finijulaw)

- metere ye sojlaw ka baarakeminan do ye

Jama boko 8nan

o tuma an b'a fo ko

METERE YE JANYA SUMANIKELAN YE

- Furance janw be suma cogodi ?

Fa be jon na, k'i be metere da Bamako ni Baginda ce ?

Ni sirabadlalaw be siraw suma, o sumani ka jan metere ma, o be suma ni bametere de ye. Bametere be ben metere ba kelen de ma, dow k'a ma kilo : N'i y'a men ko Bamako ni Baginda ce ye kilo 30 ye, bametere 30 de ko don.

An k'a to an hakili la, ko

Bametere 1 be ben metere 1000 ma

kunnaфони in be мөсөн nink'a seben tan.

Bam 1 : m 1000

- Furance surunw be suma cogodi ?

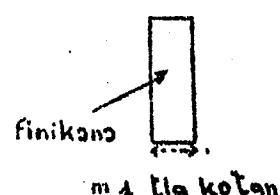
Furance min te metere kelen bo, a be suma cogodi ?

Misali : Neba ka finikono janya te metere kelen bo, nka n'a y'a nogon tan kala nogon na, u jojan fe, o janya be ben metere kelen na.

Finikono 1 Finikono 10 kalanen nogon na.

O tuma finikono 10 de be ben metere 1 ma; 1An be se k'a fo fana ko, metere 1 tlalen ko tan ye, o de ye finikono in janya ye.

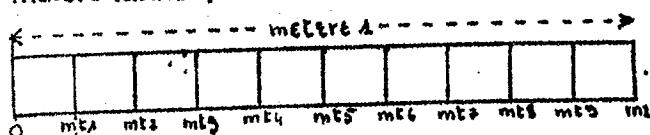
An b'a fo metere kelen tlako tan de ma ko metere tankori, ni dow k'a ma metere tla tan

Meter tankori be seben ka moson nin cogo in na: mt

Meter tankori ye mun ye ?

N'an ye metere kelen tla tan ye a tlaw bee janya ka keje, o tla kelen-kelen janya de be wele metere tankori, n'a be seben : mt

meteretankori tan fle
o be ben metere kelen ma.

Taamasyenko : cela min be metere ani metere-tankori ce, be taamasyen cogodi ?

An ko

metere-tankori ye metere tla ko tan ye

o be seben nin cogo in na

$$mt 1 = m \frac{1}{10}$$

An be se ka seben fana

$$mt 1 = m 0,1$$

Misall

Ni AB janya ye m 1 ye, cikunkurun AE, RT, AT ani ET janya be ben metere joli ma ?

Jaabli : An b'a kolosi ko AB, n'o janya ye m 1 ye, o tlala 10 ye. O tuma tla kelen-kelen ye meteretankori 1 ye.

AE janya ye mt 2 ye n'o be ben m 0,2 ma. An b'a seben :

$$AE = mt 2 = m 0,2$$

RT janya ye mt 5 ye, walima m 0,5

$$RT = mt 5 = m 0,5$$

O cogo kelen in na, an b'a fo ko :

$$AT = mt 8 = m 0,8$$

$$RF = mt 2 = m 0,2$$

$$ET = mt 6 = m 0,6$$

- Ni furance min te meteretankori 1 bo o be suma cogodi ?

Misali: Nagalen ka kononkise wka kan bonya la, a b'a fe k'a ka kononkise kelen kunbaya don. A ye kononkise tan don gari la, k'utenkun nogon na. O kise 10 in janya benna metere-tankori kelen ma cogi

Kononkise 10

O tuma kononkise kelen kunbaya be ben meteretankori tla ko tan ma, n'o be ben metere kelen tla ko keme ma.

meteretankori
tlako tan

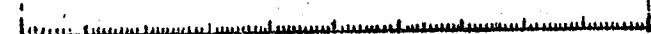
metere
tlako keme

Metere kelen tlako keme be wele meterekemenkori kononkise kelen janya be ben meterekemenkori kelen ma.

Meterekemenkori ye mun ye ?

Ni metere kelen tlala keme ye, k'u bee janya keje, o tla kelen-kelen janya de ye meterekemenkori ye, n'o be seben : mk

metere tankori 1

Tige kelen-kelen janya ye meterekemenkori 1 ye

Taamasyenko : cela min be meterekemenkori ani metere ce, o be taamasyen cogodi ?

An ko

meterekemenkori ye metere tla ko keme ye

An b'o seben nin cogo in na :

$$m k 1 = m \frac{1}{100}$$

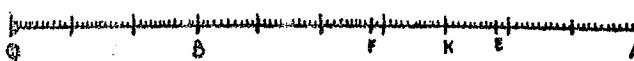
An be se k'a seben fana

$$m k 1 = m 0,01$$

An kana jine ko

$$m k 10 = m t 1$$

Misali

OA janya ye m1 ye

Nin ci kunkurunw janya be ben mk joli ma ?
u be ben metere joli ma ? OB, BF, AO, GE

Jaabi : Tige kumbaw ye 10 ye, olu kelen-kelen janya ye mt 1 ye.

Tige misenw ye 100 ye, olu kelen-kelen janya ye mk1 ye.

O tuma :   OB = mk 30 = m 0,30
                  BF = mk 27 = m 0,27
                  AB = mk 70 = m 0,70,
                  GE = mk 03 = m 0,03

• Ni furance min tu meterekemenkori 1 bo, o
be suma cogo di ?

Furance OA janya ye mk 1 ye.

An ka OA tla ko tan ye.

Tla in kelen-kelen be ben metere tlako ba kelen ma.

meterekemenkori	metere
tlako tan	tlako ba kelen
An b'a fo o tla de ma ko meterebankori	

Meterebankori ye mun ye ?

Ni metere kelen tlala ba kelen ye, k'a tla bee kene, o tla kelen-kelen janya ye meterebankori ye, n'o be seben : mb

Taama yen ko

An ko :

meterebankori ye metere tla ko ba kelen ye

Jama boko 8nan

An b'o seben

$$m b 1 = m \frac{1}{1000}$$

An be se k'a seben fana

$$mb1 = m 0,001$$

An kana jine ko

$$mb 10 = mk1$$

Bamu : Furance minnu te metere bo, olu sumanikelanw be bamutarabu kononin cogo in na.

m	m t	m k	m b

Seben in bora "Tilrikalan" gafe do

kono min sebenbaaw ye

A.T. Dunbuya

A. Bari

M.L. Kanute

"Jarma" ye
Maaya
Donniya
Nininida
ka lakoseben
do ye

Benbakanw kunmabolisiraw

1) Benbakanw joyoro mara siratige la (ka faransikan ke dafalan ye)

* Sariyaw ni benkanw laseli n'u fasarili ka ke laada ye (kumatigi, wali maa suganilenw fe)

* Jekulu faamuyalien ka sigi jamana jemaaya hukumu kono, ka fanga walew ni forobawalew bayelema.

* Mara lakosebenw ka ke benbakanw, na i'n'a fo

- woloseben

- furuseben

- dutigiseben

- bolifenseben

- dankaniya ni seereya seben jan o jan

- saratiseben ni sannifeereseben

- siraba sariya ni yamaruyali.

* Kunnafo ni ladonniya ka waleya benkanw na

- donkibarusebenw ni lakosebenw siratege la.

- forobadaw lakodonseben, n'u dantigesebenw siratege la.

2. Kunnafo ni jesenni latigeli benbakanw na

* Ladonniyalini faamuyalibannibenbakanw na gafemarayorow ni lakodondaw la, k'a to seben jenemaw ka dalaje siratege bee lajelon na jyensira, donniya, faamuyasira, kalanwalanwalan, donko, furr...

* Rajo Mali ka se ka ke faamuya sankorotali ni benbakanwkumaboyorjenema yeninsiratege la :

- Rajokumananw k'u joyoro minsenw fa dañeko la

- ka dakun jenema fesefese ka jesin sebenniko ni faamuyasira bakuuru sankorotali ma, i'n'a fo nwandan, baro labenni mabenko siratege la, kan foko human, sebenko human siratege la, seko ni donko danmajirali

- Donniya forobayalian lagosika jesinkunfinya

ni laada nafantanw ma.

- ka ladumuni bakuuru sinsin politiki, donniya ni keneya siratege la.

3. Faamuyasira ni donko gintan te taa benbakanw sebenni sabatili ko : O koson fo ka:

- "INA" laben kura ye k'a kefasojama nafalanye bere-bere. O te ne n'a kokolo ma ke facyen sebenniko n'a donko lakika ye.

- Sebenni ni donko jwandan sinsin kura ye, k'a sabati ni jensenni jenema ye.

- Donniya, feerko, sebenniko ni donko walew doço sigi sen kan.

- Musow seko danmajira doço sintin ni korow tali ye

- ka jwandan fana ke donniya ni feerko la, ka seko danmajira sankorota, sango denmisew ka jenakeguya.

* ka faamuya ni nefolijekulu sinsin jabokokan, u ni kunnafoninaw ka je ka jogojuguya lagosi o taabolo kan.

* ka sebenniko ni donko jwandanw sintin kalanso kunda.

* Ka baro, sumu, lajew ani dogokunnenajew sigi sen kan, sebenniko ni donko siratege la nin dakun ninnun na lajew ani dogokunnenajew

- baaradaw ni jwan ce

- kalanyorow ni jwan ce

- kinw ni jwan ce

- togodaw la

- galaduguw ni togodaw ce
galoduguw

4. Kalanko ni benbakanw dondala

Kalanko fan si, a dakun site taa benbakanw ko. O koson anw be benbakanw ni kan yelekew joyoro dajira.

Ntenten'

1. Nin ye fen jumen ye min be dije bee faa ?

2. Ne ye nba Mama ci, a y'i noro n na.

3. Safinekun kelen ye ba kanga. (*U jaabiw be ne 26 nan kan*)

Kanw joyoro bisikiya

Kalanbaju	Cemankalan	Kalan dakunba
<p>Kan jujon (sigida kan) San 1° fo..... 9nan * Kafoda kan 5nan, fo... 9nan Faransikan 6nan, fo ..... 9 nan</p>	<p>Wajubiyalen : * Benbakan (Kafoda kan) [Donniya laselan] * Faransikan (kan) * Anglekan (lunfolo) * u be ke ka feere lase! * Jenawolomalén : Benbakan were Farafinnakan dow Alimankan Risikan Arabukan</p>	<p>* Benbakan (wajibi) * Faransikan (Donniya laselan) * Benbakan were Dunjoko</p>

kan jujon, sigida kan, bee b'i nena ta sigida kan fla la kalanbaju la, Benbakan fla be wajibya kalanden bee ma (kan, jujon ani kafoda kan)

* Kalanbaju

- Sigida kan (kan jujon) ka ke donniya laselan ye kalanbaju la, kabini san folo fo san 9 nan.
- Kafoda kan (a te ke kan jujon ye) be se ka damine san 5nan k'a foli dege fo san 9 nan.
- Faransikan ka soro ka don kalansen koro k'ata san 6nan to 9nan; nk'a te ke donniya laselan ye.

* Cemakalan

- Kafoda kan be ke donniya laselan ye.
- Faransikan ni Anglekan be feere lase, olu ye kan kun folow ye, jenawoloma ka ke kan kunflananko la benbakan were ni kan yekeke tow ce.

* Kalan dakunba

Kalan dakunba la, faransikan be ke donniya

laselan ye, ka benbakan ta kalanta ye, donni ni feere ni kalan kecogo be k'a la benbakan were be daga dunjoko ye

Ka kankalan sinsin konuman

- yerebolow ye, walasa u ka faamuya si sebenniko dakun be sankorota benbakan na.
- Yelelew, walasa benbakanw makama be bonya.

Ka maaya donniya jininida laben kura ye k'a sekobanban a ka to ka facyen faamuya sira baa tenten k'a sementiya ka da jetaa ni jemako kan.

Ka baarakalan sebe sinsin benbakanw na

Ka signikalan gintan sinsin, laben konuma ni laban konuman na, k'a basinsin, soro, donniya ni kene ya ladamu kan

Mamadu Dukure

je 4 nan to

Kenekaraba

kulukutu in tomo. Burama boli so sisima kono, o ni fanga ka tasumafagajekulu baarakelaw nali beena. Olu ni jama faralen nogon kan, dan karila tasuma na fitirimagen fe.

Dokotoroso mogow nana Burama muso su ta ka taa n'a y'u fe. Tasumafagabaarada ni dokotorow taalen ko, Jama boko 8nan

tasumafagayoro yelemana ka ke sangabonda ye. Tasumafagalaw bee ye sigilan jini k'u sigi naniya jira hukumu kono; fo saafo magen. O waati de la Burama y'ikantojamama: "aw ni ce a ka demenna, aw ni baraji, Ala k'an to nogon ye". "Amiina" kera ka dukene fa o kumaw ko fe.

Siginogonw taalen ko, Burama n'a kunko sigilen tora dukene na ni den kasibagato

ye, fo tuma min "Yaa" bora k'i kanto a ma ko: "N den, ke na n'i den ye, n ka dumuni d'a ma n'a sonna".

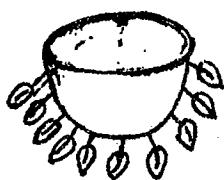
Tuma min den y'a dade, Burama seginna kura ye, ka na a ka so jeninen kono, laala fen bee ma jeni? A donnen ko ka men a jigilamisnyalen bora ka n'i sigi da la ka tilé makono.

Burama be se baarayoro la tuma min sogomatiletun wulila

A to be je 14n kan

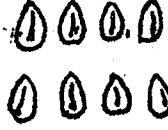
Tlon Jatesensen gita

Kono be sensen ka taa ceso la.
Jate be sensen ka taa hakili yiriwaso.
Nin koba fla bee ye jama naga kun bo

Tlonkeminew

Tlon be ke ni flen, lefe ani kolonkise de ye.
Flen Flintigi Lefe kolonkise

Mun be minen ninnu ni nogon ce ?

- Tigi be flen bee la.

- Kolonkise be ta lefe kono, k'a bla flen kono

- Lefe falen be kolonkise baden na (ia)

Togo ni taama yen

- Tama yen in koro ko : kolonkise saba be flen in kono
- Nogen in na, flen n'a tigi togo ye H ye.
- Nogoya sira fe, an be se ka taamasyen in lira nin cogo in na.
- Tlon senten, flen kolonkise hake be se ka yelema.

O koson an be flen n'a kolonkise jira nin cogo in na

Nininkall

1. Nin nedew korove di ?

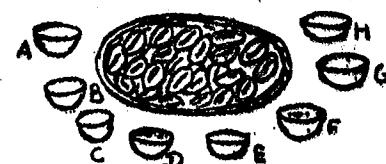
2. Nin kunnafoniw be taama yen cogo di ?

- kolonkise segin be Kadi ka fien kono.
- Kolonkise saba be Ramata ka fien kono.
- Kolonkise tan ni fla be Sali ka fien kono.
- Ni kolonkise ka ca, feere jumen be i bolo k'a taama yen, i n'a fo :

kolonkise mugan ni segin,
kolonkise kome ni wooro,
kolonkise blikonontan ni naani.

Tlon kecogo n'a kuntienna

Lefe falen be kolonkise la. Flen sigilen be lefe in dafe. Flen bee n'a togo. Togokelen te se ka da flen fla la. Flen togo te se ka yelema.

Mogo fla, walima mogo caman be se ka tlon in ke.

A be nini u kelen-kelen bee fe, u ni kolonkise hake do ka se kono so la. Nka, u kana sariyaw soso tuma si.

Sariyawdacogo nogon kan, an b'a food emako temesirajini (walima jatenebla).

Siraw be da nogon ko. Sira folo togo ye ka domine. Sira kelen-kelen bee, be sariya do de waleya. Temesira be sigi nin cogo in na.

TEMESIRA	
domine	
—	—
—	—
—	—
—	—
—	—
—	—
—	—

TLOON SARIYAW

Sariya folo

Tlon domine na, kolonkise te maa si ka fien kono.

Jama boko Gnan

Nin kunnafoni: "Tlon damine na, A ani B ka flen lakolon don" be taamasyen nin cogo in na:

Sariyasen 2nan damine : A B

Tlon senfe, i be se k'i ka kolonkisew bee lafili ka kolonkise hake do bla u no na. Kolonkise be se ka taa lefe kono waati bee.

Misali :

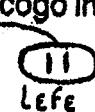
Folo	Sisan
Ami kolonkise saba tun, be Ami ka Flen kono	Ami Kolonkise fla be Ami ka Flen Kono
Ami ye kolonkise Saba ta lefe kono K'a bla q' kun	Kolonkise fla be Ami ka Flen Kono

An be nin kunnafoni taama yen nin cogo la

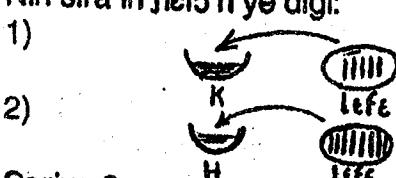
Sariya 2nan kuntaala

- Kolonkise min tun be Ami ka flen kono o bora yen (Ami ka kolonkise saba be lafili)
- Sisan kolonkise fla de be Ami ka flen kono.
- K'a bo Ami ka flen na, flen tow si kolonkise ma yelema.
- Sariya 2nan sira la, Ami ka flen be sawura in na. Sisan, o de be taama yen nin cogo in na:
n'o koro ye ko : kolonkise fla be ta lefe kono k'a bla Ami ka flen kono.

Nininkali

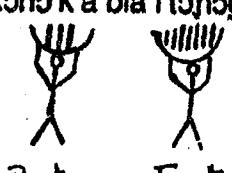
Nin sira in nefo n ye digi:

Sariya 3nan

Waati bee, i be se k'i ka flen kolonkise hake nogonna ta lefe kono k'a bla i tonoggon do ka flen kono.

Misali :

Folo

Jama boko 8nan

Fanta y'a ka kolonkise hake nogonna bla Bintu kun

Bintu Sisan

Fanta

An be se ka nin kunnafoni taama yen nin cogo in na

Folo	Sisan	Folo	Sisan

Sariya 3nan kuntaala

- Kolonkise hake min tun be Bintu kun, o be bo yen (Bintu ka kolonkise saba be lafili).
- Kolonkise hake min be Fanta kun, o nogonna de be bla Bintu kun.
- Nin sira in na, Bintu doron de ka kolonkise hake yelema, tow si ta ma yelema. O be taama yen nin cogo in na:

n'o koro ye ko : Fanta b'a ka kolonkise hake nogon bla Bintu kun.

An ka temesira nini sariya saba ninnu bamu tarabu in na:

Sariyaw	Folo	Temanayen cogo	Koro	Flenw bee Lankolon don	A be kolonkise hake de ta lefe kono, k'a bla a yere kun	B'aka kolonkise hake n'reqenna ta lefe kono k'a bla A kun.
Sariya folo	Damine	 A B C				
Sariya 2nan	Sariya					
Sariya 3nan						
Sariya 3nan			dili			

MISALIW

Misali folo:

Fatu ni Madi be tlon ke, u temesira fle

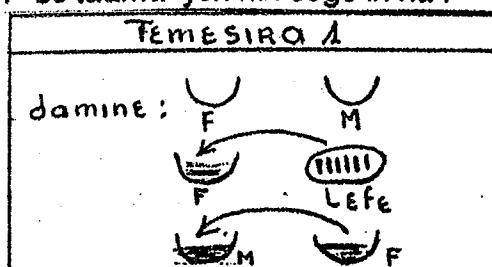
Temesira 1° :

Sira 1° damine: Fatu ni Madi ka flen lakolon don.

Sira 2n : Fatu ye kolonkise wooro ta lefe kono, k'a bl'a kun

Sira 3nan : Fatu y'a ka kolonkise hake nogonna bla Madi kun.

Temesira 1° be taama yen nin cogo in na :

Nininkali : Fatu ni Madi sera ni kolonkise joli ye konoso la?

Jaabi : Fatu sera ni kolonkise 6 ye konoso la. Madi sera ni kolonkise 6 ye konoso la.

Misali 2nan

Alu, Bakari ni Ceba be tlon ke. U temesira fle : temesira 2n

Sira 1 damine : A, B ani C bee ka flen lakolon don.

Sira 2 Alu ye kolonkise saba ta, k'a bl'a kun

Sira 3 Bakari ye kolonkise seginta, k'a bl'a kun

Sira 4 Alu y'a ka kolonkise nogonna bla Ceba kun.

Sira 5 Bakari y'a ka kolonkise hake nogonna bla Alu kun

Sira 6 Ceba y'a ka kolonkise hake nogonna bla Bakari kun

Nininkali 1 : Sariya jumen waleyara sira ninnu kelen-kelen na ?

Jaabi :

Sira 1 : sariya folo de waleyara

Sira 2 : sariya 2nan de waleyara

Sira 3 : sariya 2nan de waleyara

Sira 4 : sariya 3nan de waleyara

Sira 5 : sariya 3nan de waleyara

Sira 6 : Sariya 3nan de waleyara

Nininkali 2 n : Temesira 2 n in be taama yen cogo di ?

Jaabi :

Temesira 2

Sira 1

damine:

Sira 2

Sira 3

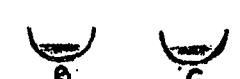
Sira 4

Sira 5

Sira 6

Alu sera ni kolonkise 8 ye.

Bakari sera ni kolonkise 9 ye

Ceba sera ni kolonkise 3 ye

Misali 3nan

Temesira 2, min jiralen be misali 2nan na, fili do kera: sira 2n ni sira 3n sligyorow falenna;

Temesira kera ni cogo in na :

Temesira 3

Sira 1

damine:

Sira 2

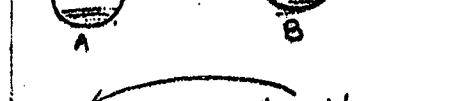
Sira 3

Sira 4

Sira 5

Sira 6

Nininkall 1: sira 2n ni 3n falenni nana ni yelema ye maa saba ninnu ka kolonkise hake la wa? (u be se ni min ye konoso la).

Jaabi : Ayi yelema ma don kolonkise hake labanw na, u ni min be se konoso la.

A be se ni kolonkise 8 ye

B be se ni kolonkise 3 ye

C be se ni kolonkise 3 ye

Nininkall 2: sira 3n ni 4n sigiyorow mana falen, yelema be don maa saba ninnu ka kolonkise labanw na wa?

Temesira kura in be taama yen cogo di?

Jaabi:

Ayi, yelema ma don maa saba ninnu ka kolonkise labanw na:

A be se ni kolonkise 8 ye

B be se ni kolonkise 3 ye

C be se ni kolonkise 3 ye.

Nininkall 2 sira 3n ni 4n sigiyorow mana falen, yelema be don maa saba ninnu ka kolonkise labanw na wa? Temesira kura in be taamasyen cogodi?

Jaabi:

Ayi yelema ma don, maa saba ninnu ka kolonkise labanw na :

A be se ni kolonkise 8 ye

B be se ni kolonkise 3 ye

C be se ni kolonkise 3 ye

yelema be don maa saba ninnu ka kolonkise hake labanw na wa? Temesira kura be taama yen cogo di?

Jaabi

Onhon, yelema be don maa saba ninnu ka kolonkise labanw na:

Ukelen-kelen be se konoso la ni kolonkise saba de ye.

Temesira 5

Sira 1

Sira 2

Sira 3

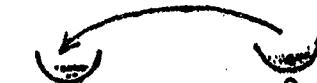
Sira 4

Sira 5

Sira 6

DEGELI

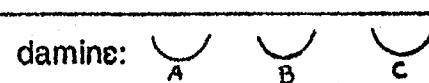
I ka faamuyall segesegé. Ni nininkallw kalan, k'u faamu nink'u jaabi.

Nininkall 1: Temesira 2, min jirala misall 2nan kono, segin k'o seben. A ninina lfc, I ka sira fla (sira 7nan ni sira 8nan) fara temesira in kan, yalasa maa saba ninnu (Alu, Bakari anl Ceba) kelen-kelen be ni kolonkise segin ye konoso la.

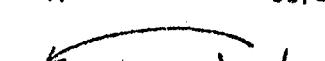
Nininkall 2: Eli, Dukure ni Filifen ye tian ke. Sira woore be utemesira la. Sira woore in sogolonnen fie nogon kan.

damine

Sira 1

Sira 2

Sira 3

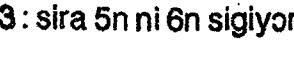
Sira 4

Sira 5

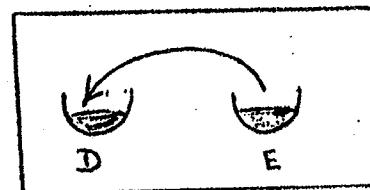
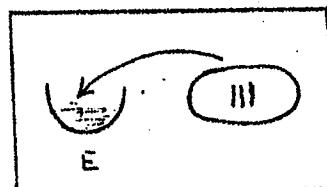
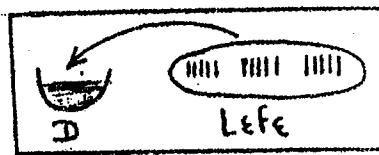
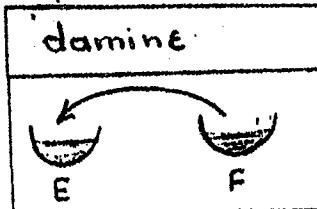
Sira 6

Nininkall 3: sira 5n ni 6n sigiyorow mana falen,

Jama boko 8nan

	damine	
	F D	E F
		E III
		D E

Sira wooro ninnu ka kan ka da jogon kan cogo
di, yaasa:
Eli be se ni kolonkise 15 ye konoso la?

Dukure be se ni kolonkise 3 ye konoso la?
Filifen be se ni kolonkise 15 ye konoso la?

Mamadu Lamin Kanute

No 9 nan to

Kenekaraba

kosebe, k'o sababu ke a muso su nofetaama ye sebenfurako la, taama min senfe Burama sera polisisoba la, walasa ka tasuma ko in faamu.

Polisiso la, Burama dabali banna pewu yen nemogoba kelen k'u ka tilekelenbaara mankutu fo a ye. A ko Burama ma "Yanni n ka taa yoro jan, n b'i lakodonniya k'i ka kunun kasara tun y'a sabanan de ye, k'a ta sogoma k'a n'a bila su la. Folo, kera Madu bara; filanan kera Sanba ka so; sabanan ye e ka so ye. An ye nininkali minnu ke u yoro la teliya la o si jaabi te kan jolenw ye. Kuma na mogo si ma foyi ye k'a bo tasuma juguyalen na. O kumaw bannen ko polisice y'i makun sanga damado. A y'a ka kuma to dalaje a hakili kono waati min a ye waganda do sama a ka baaraketabali numanyanfan fe ka sebenfura kurulen do ta k'o da tabali san fe, (k'a kan lajeya, anik'i kanto Burama ma : "Nika ce! Nin tasuma menencogo ma don folo: hali la an k'an munu yanni

waatice, nka ne ma minfaamu nin ko in na, o y'a kecogo, ani a kera mogo min na.

"Madu ni Sanba, bee be baarakeyoro kelen na, fana y'olu ka nemogo ye. Madu ni Sanba ka nangata koro, eta te toyiye; ibe haketo ni ne donn'i gasi la; olu ka mogo ma bo kasara jinna. Tasuma ye Madu ka denbaya soro dumuni de la. Sanba, den t'o fe, o muso tun be; sunogo tasuma wulituma.

"N ka ce! Ne t'a don i be na mun miiri de! Nka aw ka ko in fincogo koson, ne b'a jinini aw fe aw ka taa a jenini fan were fe, n'o te nin ko ye ko do de damineto ye". Komiseré Setigi ka kunnafoni ko, Burama k'a ni ce, ka soro ka wuli k'i kunda u ka baarayoro kan.

Tuma min a ye baarayoro kuntigiba ka blon dayelen, fine sumaten ni parfen duman y'a kunben. Adi ye sebenni dabila k'i kanto Burama jolen ma dakun na : "Don ke! netun b'e yere de makonon, Sanba ni Madu bora yan sisani; n n'u kuma na. I sigi n ka an ka benkanda tulokan, n'a make i ma baasi ye.

Burama sigilen' ko, Adi

temenna ni kuma ye nin cogo la:

- N dogol ant'an ssako kene kan min y'a soro kunun, a y'an bee de soro, bawu an bee ye kelen de ye yan. O kelenya koson ne y'a kanu an ka suko bee ke yoro kelen jogon fe, walasa doni be fegonya ni baasi t'o la i bolo.

- Koro! Netun ben'o yere de fo i ye".

Burama wulila k'i kodon; tuma min a y'a bolo lasama da nefe Adi y'a wele.

- Burama! Ala sago kote, sago were man kan ka soro hadamaden na; n'o kera, i be segen kudayi. An ka kan ka limaniya, an ka Ala tanu, an si nisondiyalen te, nka an b'a ka cogodi? Se te jon ye...!"

Adi ka o kumaw ye do bo Burama ka kuru la. Kamalenkoro y'i ke kasi kan i n'a fo denmisennin kodonballi. Su donnen ko, nininikesoba mogow temen'u ka baaraw fe, nka nisondiya ye yoro bila.

K'a bo welekan ni yelekan kelen-kelen na, tilemumebee, Burama n'a jenogonw be taakasegin, ni sebenfura-

A to be je 16n kan

Jama boko 8nan

Jyensira na n cyentigiya (Fidel Castro gafe do)

"1953 kalo 10nan tle 16 don y'an ka jamana ka jyenyelmasira donba do ye. Nin don in, Sancago de Kuba galodugu labitani bonnin do kono; Fidel Castro dan ma ke ka danajugufanya kiiri, min bora 1952 kalo sabanan tle 10 fajafiri, a ye fasojonya bla mume fana kiiri, o min tun kelen be ka Kuba kabila ka politiki nesira geren kabi san bi duuru.

Jyenyelmanakamalen san 26 kiirilen in kelen fle kiribola ye ; a ye Kuba juguw kobo, ani bone ni sonjuyu minnu daga be faso kan, k'o kofo.

Fidel Castro ma dan Batista ka dyagoya fanya juguya kisebienw, a sonjuyu n'a janfawalew kofoli ma, an ka kabila geleya jugu jenini ni dusu ye, geleya jugu min be jamana jyenlatige . daw bee dankari kabi Plat Kunmasuulisariya, a ye jyeyelema dakun nesigiwale sira jenemaw dakabanna pelepele osenfe: senekokurafalen, kalanko kurafalen, soko, kabila yermahoronyako, ani ni Amerik Latinji jiginwanya, dabalida yelekew kabilaya, dabaliko, furr...

O jyensira lapasali in sen fe Fidel Castro ye Monkada daga keleli kun jonjon jira 1953 kalo 7 nan tile 26 tun ma dabo danajugumara dafirili dama kanma, n'a be yanki fasokonya makara, nk'a be mine jyenyelma nebla ye, jyenyelma min na ni yermahoronya dakun kura daboli ye Amerik Latinji mume ka jyelatige la. Jyensira na cyentigiya b'a ne jira bere ko Monkada daga kelebaa nanaw, ani Fidel Castro min tun b'u lekun na, u'y'a jini de ka Gun koronfelamini jin mine, ka jyenyelmadaga sintin min b'a to kabilajamakunda n'a fasodenkunda bee kamalili be nesoro fasokonya manton danajuguwkanma. Tanbaki si t'a la, Monkada ceya in, hali kele cyenna cogo o cogo, a kera Kuba jyenyelmajekulu ka sewa ye politiki ni miiriya siratege la. Monkada ceya yemugu nikiseta se lakika lasa galodugu ni wulakonojamakuluw ma : kalo 7 nan 26 jyenyelmajekulu sinsinnen, a y'a to basinsin kera min ye politikiton korow Jama boko 8nan .

silatunu politikikené kan, minnu seko te ka jyenyelma ne jonjon nogoya Kuba ka konewna cogo si la, ka da fanya jelenw ka fayabolo ka senna kan, ani jamanadon laketogo ne, ni setigisere ka karabali. Minnu tun be jyenyelmamilriya jonjon kelen na, i ko Fidel Castro n'a jenwanw, n'u kaarilen n'u kaarilen don fen bee koka soro, politikinimaaya bayelma gelenw latige jamana kecogo la, olu doron de tun be se ka nin kewale tiime.

Awa nin de ye politikhakillsoro sinsinnen ye lapasali dakabanna in na, kiirilen ye lapasala ka fini don min sen fe. Nka jyensira na n cyentigiya maayesen makama fana ka bon kosebe.

Arrfasojama la beremamisali don cogo min, limaniya min b'a la kataa Kuba kabila jidifanaw ma, Fidel Castro y'o de tu a namibaaw ne na foko ceni na, nine te se ka ke min ko. Maaw ni murutili jo taranen min ka kan, walasa ka tlenballiya daga b'u da la, a y'o barabo kosebe. A ka lapasali in senfe, keta ni jigliya dusu, fasodenya, horonya, tlennenya ni maa danbekanu, nin bee mankutu sankorotar'a fe kolokolo te Amerik Latinji denmisew bee ma, nin te dusu ni janaya hakillisoro dan ye ! Fasojama ka kologeleya se la, nin te limaniya dan ye katara tononi ma ! Kuba kabila ka sinin muruti dannaya be teme nin kan !

Nin jwan dusu te maa kono fominnu kaarilen don u kuuru-kaara la k'u fasojama makara, fo minnu ka kantigiya tamene be lew-lew, kele n'a cogoyaw bee.

(...) "An banena horonjamana de kan, an faw ye min to an ye cyen ye wa gun be fere tununi ma de kwaji la, an te na jen ni maa si ka jonya ye".

"K'a ye jonmaaya dama min ker'a miirinna na, i b'a fo wallju na sa a sankemeyelema san yere, ani ko a miirinna be na dugu pew. Nka Zozé Marti ma ban, a b'a fasojama banbaanti dusu la, a fasojama horon in dusula, a fasojama min b'a walenumandon. Kubakawsar'a ka siraw

kanani ton kono, funankew dakabanna kaarila ka na s'a kaburu kerefe; u kaaril'u joli n'u ni ko walasa wajilu nenema na to a faso dusu la. N sera n ka lapasali in dan na sa. N te n'a laban ni kiirilen cyentigiya ye, i ko lapasalaw delil'o min na. N te na son o ma kasoro n jenwanw be ka jnani Pen gun danajugukaso kono. A' ye n bila ka t'u koro, an ka je dakan na : a be ben ladiriw ka faa, wali ka don kaso la forobafaja kono, min jemaa ye nson ni dabalijugukela ye. Kiiritigelakew, a' ye n toli min ke n dama na n ka kuma n fere ma, n tena t'o walejumandonbalie. A'dimi te n kono.

N y'a don ko sira dōwfe, a' kera maa ye, n b'a don ko kiirida jemaa min ye ladiri ye, a te na se k'a ka jnugun dogo waleya la, min b'a bla jnaginni benbali latigeli la. Nka nin kiirlblon in ka kan ka ko juguba do dyalatige : maa bi wolofla faalenw ka kiiri koni, an ma siban min jwan ye

an furadama. Sontigiw yemabalaen don ni maramafen y'u bolo, o dun ye farati ye kadaw an ka dugulenwma. Cekolonya sababu la, wali kiiridaw balili ka ko ke, n'o de y'a to sariyabere ma da u kun, o la dun, ni sariyatigiw bee ma bo baara la, dōwre te na n ma ka tig'a la cori, ani ka nimisa kilrisen kunmasuuli damnjogontan na.

Min ye ne ta fan ye, n y'a don kaso na juguya n ma ka teme maa jan o jan kan. N y'a don a na ke bagabagaliw ni cekolonlaniniw ye, nka danajugu min ye n balema bi wolofla ni bo, o ka jnanjanan te n siran.

A ye n jnagin, a mana dya jvensira na n cyentigiya."

A fasarila
Abdulayi BARI ni
Mamadu DUKURE fe

Jn 14nan to Kenkaraba

woloma, n'u ka seko ni donko fenkoroyelenw, lakanacogo dabali tigeli la.

Nin don in, segennafine-bowaati selen, Burama n'a jenagonw bee bora i n'a fo korolen, kan n'u sigijirisuma koro. O waati de, Sidiki, cekorobagalabu kene bora ga koro ka n'a basajan a ko kan dukuma i ko mogeo de y'a joni k'a fili. O yoro, bee wulila ka girin Sidi ki dalen kan.

Tuma min mogow be se a ma, u y'a soro a neje bolon, daji gangalen b'a da la, jolibé ka bo a nun fe. Sidiki ye dije to nin cogo la sanga damado degun kofe. O yoro bee, fen kulukutu tomonen in ja nan'i cooko Burama hakili la, i ko kenefaranda. A girinna ka taa a bilayoro koro laje; a te yen. Jinigali kofe, a foira Burama ye ko Sidiki tun boto de don a bilayorla, fenmaraso kono. O kunnafoni kofe, Burama y'a

bolofila da a kun, a hakili jiginna polisike ka kumalaban na "aw ye taa nin tasuma ko in jenini fan were... nin ye ko do de damineto ye..."

- Nbetaa a jenini yorowere. Burama ko ten a yere kono. A be tila o miriyaw la, dokotoromobili nana Sidiki sunofe. A k'olu ma k'a be t'u sunofe o yoro bee, bawo fen were jiginn'a hakili la.

Use, dogotoroso la, Burama ko dogotorow mak'u k'a laje fen min be cekoroba galabu kene na, min be se ka ke a saya balalen in sababu ye.

- E y'a somog de ye wa ?

- Ayi.

- Nbalimke, i be haketo, n'a somogot'iye, i ye min fo anwte sek'oke, bawu a b'a somogow de sago la sisani", o ye dokotorokuntigikumakanyeka Burama jaabi. O yoro bee Burama y'a bolo mine k'i ke nefoli kan. K'a ta fen kulukutu in tomodon na fo ka n'a bila Sidiki saya la:

- Aw y'a ta ka donn'a ye, k'a laje". O kera Burama ni dokotorokuntigikumakanyeka Sidiki ta ka donn'a ye so do kono. Burama y'i slgi waranda koro, furakasa ni jnunan cela. Waati jan kofe, npogotigi sarama dulokijetigl do bora Sidiki donna so min kono ni sebendowyekataa donkuntig ka bon kono. A bo waati, a y'a bolo wuli Burama ye, o willia k'a kunben, tumamin n'o ser'a ma a k'o ma : "Kuntigi k'l ka don ka temen n'a ka sira ye.

- Nka ce ! A'ka cekoroba son de cunna, segesegeli ma foyi jira min b'o jefo. Foyit'a la anw ka jate la. Kuntigi ye Burama kunben ni segesegel jaabi ye yann'a k'a da a yelen. O no goninna, a y'i kanto tuguni : "I bolono bila nin seben na, k'a jira k'e de y'anw yamaruya ka su in boso". Burama y'i bolono bila seben na, ka dokotoroke fo, ka bo, k'a ka baarayoro sira mine.

A to be boko nata kono

Faantan ka miiriya

Nin hakilinaseben in tun bora 1977 san na lakoseben kono min togo ye ko SANKORE (boko 11 nan). Maaya donniya ninida ka lakoseben koro do don. Kari Maks ni Leninn ka miiriya gelenw de nefolen don nogoya la, bamanankan na.

Mogowtilalen don kulu fila de ye. Kulu folo ye nafolotigiwnifaamaw ye ko Faamakulu. Kulu filanen ye faantanw ye ko Faantankulu. Kulu fila ninnu ka soro te kelen ye, u ka miiriya te kelen ye.

Faamakulu in de ta ye iziniw ye, ale de ta ye butikiw ye, ale de ta ye ciyakedaw ye.. Nafasorosira bee lajelen be ale de bolo. Bee be baara ke ale de ye. Ale de be baara kelaw ka baarakefanga san sara la.

Faantankulu, fen te ale bolo fo a ka tofanga, a be baara ke ni fanga min ye. A be o fanga in de feere faamaw ma sara la, sara min be a dahirime sabati.

Minnu be baara ke, olu te a nafa soro : (Faantankulu)

Minnu te baara ke, a nafa be olu de ye : (Faamakulu)

Kabini lawale la fo bi, kulu fila ninnu ma ben. Faamakulu b'a jini k'a ka fanga sinsin, Faantankulu b'a jini k'a ka horonya soro. Kulu fila ninnu ka benbaliya laban ye kele ye. O kele de ye yelema caman don kulu fila ninnu ni nogon ce siratige la, kabini lawale de fo bi.

Yelema minnu donna kulu fila ninnu ni nogon ce, olu file nin ye :

1°) Folo la, bee tun ka kan baara la ani baara nafa la. Si te baara ke si ye. Mogo folow ka jekuluw tun ye Forabajekuluw de ye.

2°) Jonya tuma nana se, jow be baara ke horonw ye. Jama tilala fila ye. Faantankulu ye jow ye, Faamakulu ye horonw ye. O tun ye

Jonyajekulu cogo ye.

3°) Masakew tile nana se. Bee tun be baara ke olu ye. Olu de ye Faamakulu ye, olu ni u nofemogow. Mogo tow bee be Faantankulu la.

4°) Nafolojinijamanaw tile nana. Nafasorosiraw bee be nafolotigw bolo, olu ni faamaw. Bee be baara ke olu de ye. Olu ye Faamakulu mogow ye.

5°) Forabajamanaw tile ka kan ka ke ye. Nafasorosiraw ka forobaya. Site baara ke siye. Ib'a ke lyere ye, ib'a ke jama ye. Baara nafa be jamana denw bee kan.

Yelema duuru minnuw kofolen file nin ye, kulu fila ninnu ka benbaliya n'u ka kele de nana n'o yelema kelen-kelen bee ye. Benbaliya be na ni kele ye, kele be na ni mayelemalli ye. O yelema ninnu de ye Faantankulu ka dinelatige nogoya doonin-doonin fo ka na se bi ma.

Jamanaw ka jetaa, mogo seko te o la. Kele juguw ni nemogo juguw ka walew be se ka jetaa sumaya de, nka a t'a bali. Yelema duuru minnuw folen file nin ye, jamana bee ka jetaa kera o cogo de la. Wa jamana bee laban be forobaya.

Baarakelaw joyor

Dine be cogo di sisan ? Sankansow jora,

Ntenten

4. N taalen n buranna, nemamaw ma kuma n fe fo suw.
5. Ne ni musokoronin do ye nogon ben a nogow b'a kun.
6. Don o don musokoronin be taa Lahara ka segin.

(U jaabiw be je 26 nan kan)

mobilis be yoro bœ, negesiraw be duguw ni nogon ce, pankulunw, arajow, sinimanw, kuran... nin bœ ye daamu ye. Nka nin si te. baarakelaw ta ye. Faamakulu de ta don. Olu dun ka baara te nin fenw si la. Baarakelaw de yœnin bœ dila. Dijœ sisannamanye baarakelaw de no ye. Nka, a nafa te u kan. A nafa be Faamakulu de ye.

Dönnikelaw fana ye baarakela sugu dœw ye. U ka donniya sababu ye mogo tow bœ ye ; bawo, n'i y'a men k'i nogon gongonduuru te, i ntoron filia be duguma de. O de kama, a be fo ko donniya ye bœ ta ye. Bœ ka kan ka kalan. An dun be bi min na, ni wari te i bolo, i te kalan. O la, faantanw be to u ka faantanya na ; u be to u ka kunfinya na ; u te se k'a faamu ko u ka faantanya te Ala no ye : Faamakulu de no don.

Kulu bœ n'a ka miiriya

Faamakulu ka miiriya ni a ka faamuyalicogo be yen. Faantankulu ka miiriya ni a ka faamuyalicogo be yen. Miiriya fila ninnu kodonnen don nogon na, i n'a fo kulu fila ninnu kodonnen don nogon na cogo min. I be kulu min na, o hakili de be ke i la, i be o miiriya de ta, i be kow faamu o ka sira de kan. Tubabutile la, nafolotigidenw de tun be se ka kalan kosebe, ani faamadenw.

O de kama, an ka sisan nemogowcamantun ye nafolotigidenw ni faamaden koro de ye. An ka kan ka o nemogowtanu, ka u walehumandon ; nka an kana jine k'e fo u be se ka segin u ka miiriya koro kan, u ka miiriya koro min ye Faamakulu ka miiriya ye. Miiriya numan de b'a to mogow be yelema don u ka dijelatige la walasa ka netaa time.

Nafoloniijamanaw

Kana wari fisaya n'i mogonogon ye. Yoro dœw la, warite kuma mogokaka kuma. An b'a fooyorow de ma ko nafoloniijamanaw. O koro te ko bœ ye nafolotigi ye. Ayi. Nafolotigiw man ca hali doonin ; nka ko bœ se be olu de ye. Segen sugu bœ be baarakelaw kan. Faamaw ni nafolotigiw bœ da be file kelen na. Foyi t'a to u ka fenw songo nogoya, ka do fara baarakelaw ka sara kan, ka sariya sigi min b'a to jamanadenw bœ be jamana kunko fo ; barisa faamakulu te jen u ka nafolo n'u ka fanga ko.

Tubabufanga

Fafajela nafoloniijamanaw ye Afriki mara. U ye tineniba ke an ka jamanaw kan. U ye farafin caman feere Amerikenwma. Nafolo min b'an ka dugukolo kan, ani min b'a jukoro, tubabuw tun be o doni ka taa u bara. U ka nafolotigiyasorocogo de file nin ye. Tubabutile nana ni nani de ye, a nana an ka horonya ni an ka danbe tige.

Tubabutile nana ni "forisebaara" ye ; a nana ni farafin caman fagali ye u ka Nansarala kelew la.

Eropu nafoloniijamanaw ka natabaya de nana ni Ameriki marali ye. O de senfe, u ye Enjenw gen ka bo u halala dugu kolo kan, k'u sigien. Abefoo farajewdema biko Amerikenw. Eropu nafoloniijamanaw ye Tasmaniw silatunun bogobogo. Tasmaniw fana ye mogo si do ye ; Eropukaw ye olu fana ka dugukolo bœsi ula. Uye Ostarali mogow bœ faga k'a totomogo 47000 doron ye. Afiriki ta be mogo miliyon 100 bo.

Nin bœ ye Farajela nafoloniijamanaw ka walewde ye o jamanawye : Anglewka jamana, Faransi jamana, Portigesiw ni Espanoliw ka jamanaw. Wa o nafoloniijamanaw b'a fo ko horonya be olu de bara. Anw te o horonyasugu fe. Anw ko horonya lakika de.

Dijœ marali nata (Enperiyalismu)

Nafoloniijamanaw kono, nafolotigikana nata be jamana nafasorosiraw bee kan. U mana o bœ soro tuma min, u be nebo jamana tow nafasoroyorow fe. U b'o jini cogo bœ la ; n'u desera, u be marifa ta k'o jamana kele. U ye Afriki mara ten de. A be fo o de ma ko "enperiyalismu". Ale de be na ni diyagoyafanga sligli ye jamana tow kunna ;

Jamana min faamaw be jamana werewtonyo, o jamanatœ horonya jamana ye. Jamana minnu tojionen don ten, olu ka kan ka deme u ka kele la. Nka, an man kan ka jamana si suruku k'a bila kele la a ka nafa te min na.

Enperiyalismu te taa abada fo a ka gen de. Horonya te soro fu la ; a be soro kele de la : polotikikele walima marifalakele. Dow b'a fo ko tubabuw ye baara caman ke an ka jamanaw

kan ; ko an ka kan ka u tanu o la ; ko olu de ye an je yele...

Mogo minnu b'o fo, olu be fili la. Nansaraw ye fen o fen ke, u y'a ke u yere ka nafa de kooson ; um'a ke ko u b'a fe k'an bo nogon la, um'a ke ko u b'an je yele. Wa faransew ye u ka baara bee songo ladon ; k'u tono bisi k'a tulu bo. Tubabuw taara ka min to o kera an ta ye ; an ta don fana bawo an faw ni an mokew de y'a sow jo k'a negesiraw da, k'a baara bee ke. Olu de ka kan katanu, tubabuwte. Nansara y'ankalan walasa an ka se k'u bolokorolabaaraw je, k'o baara ninnu ke u sago la ; u m'an kalan ko an je ka yele.

Tubabuw tun be nafa min sorbanka dugukojo kan, o nafa ka bon kosebe. U tun be tiga san songo duman na, ka taa o ke tulu ni safune ye, ka segin ka na o feere an ma songo gelen na. Koori fana be ten, ani senefen caman werew. O senefenw tun be cike wajibi la, hali cikelaw te sumansene masoro. O laban be na ni kongo ye. Tubabuw tun ka nin jago nogon nafama te.

Enperiyalismu tooro

A jirala aw la ko Nansaraw ye Farafinna mara. Utun ye Afrikitala uni nogon ce. Nka u bee niyoro tun kejennen te. Do ta tun ka bon do ta ye. O nana ni konya ye a Eropu jamana ninw yeredama ni nogon ce. Alimanw ko olu ka do fara uniyorokan Afrikidugukolola. U ye Farajela jamana tow kele o de kama. O kera keleba ye Alimanw ni Eropu to ce. Alimanw ka natabaya de nana nio keleba in ye. Kelebanna, nka a ma diya Alimanw na. Eropu jamana tow ye Afrika tila kura ye u ni nogon ce. Alimanw niyoro bosira u la. Keleba in daminen 1914 san na, a bana 1918 san na

Keleba were daminen tugun 1939 san na ;

o fana tun ye nata kele de ye nansarajamanaw ni nogon ce. Alimanw de no ye o kele fana ye. U tun b'a fe k'u ka fanga sigi Faraje jamana tow kunna. Tubabuw tun be kelecew ta an ka jamanaw kan. Farafin caman nitora kele ninnu senfe. Eropu jamanaw ka natabaya de nana ni keleba fila ninw bee ye.

Eropu nafolojinijamanaw ko "Dine jamanaw bee ka don nogon na, ka ke kelen ye". Nka u be nin fo k'a da u ka nata de kan. Anw m'a fo k'an te jamanaw ka jenogonya fe ; an y'a don k'en ni minnu ye kelen ye, an ni olu be je.

O bee la, an man kan ka tubabuw juguya to an dusukun na ; an ka kan ka u ka faamaw de juguya to an kono. Bawo faamakulu ka walew de nana ni nin bee ye.

Nansaraw yere tun se ko te u ka faamaw ka wele la. Eropu Faamakulu ye Afriki tonyo eogo min, u ye u yere ka faantanw fana tonyo ten. O la sa, anw ni Tubabu faantanw bee ye kelen ye ; an ni olu de ka kan k'an bolo di nogon ma ka faamakulu kele dinye kono. An te faamakuluw bo nogon na ; a jeman n'a finman bee ka kan ; u bee de da be file kelen na. Faantan fana ma bafaantanna ; a finmannia jeman, Faantankulu ye kelen de ye.

Demokrasi

Tubabufanga banna, an ka jamanaw horonyana, an kera anyereta ye. Jamana denw bee be jamana kunko fo. Bee lajelen de be mogow sugandi minnu be jamana kow nonabo. Faantankulu ka miiriya de ye sariya ye jamana kono, bawo Faantankulu de ye jama fanba ye, ale de ye jamana baarakela ye.

Bee be se ka i hakillata di jama ka jetaa sira kan. Bee be je ka miiriya juguw kele, miiriya minnu be jetaa nagasi. Faama te yen bliem ; nka nemogow de be jama je faso baara la.

Ntenten

7. Mama be so kono a bolo be cew kan na.
8. Nin cennin jiginto be don ke, a yelen to be kasi.
9. Degekun kelen ye ba duuru.

(U jaabiw be je 26 nan kan)

Nemogo ni faama te kelen ye ; nemogo ye jama ka ciden de ye. Nemogo ka hakilijumanya de be a bila jama ne ; a ka kan fana a sigilen be min ye, mogo tow jolen te o ye. Nka ni a ye sira were ta min nijama ta te kelen ye, jama be mogo were bila a no na, ka temen ni don ye.

Forabajamana

Mogo be se ka jen i yere la, nka i man kan ka jen jama na : jama ye fenba de ye, wa fen barikaman don fana. Ni fanga be faamaw bolo, u be jama tono ; jama yere mara fanga ta don min, o ye here ni daamu damine de ye.

Irisijamana ye a ka yemahoronya ta 1917 san Oktoburukalo la. Faantankulu ye fanga bosi faamaw la. U ye jamana ka nafasoroyoro bee forobaya. Nafasorosiraw bee kera jamana ta ye, u minena nafolotigil la, u nafa be jamana denw bee kan. Faama te yen, nemogow de be yen, nemogo minnu sugandira jama yere fe. Jama ta ye a ka ko ye ; jama sago be a ka nemogow la. Bee ye kelen ye baara la anibaara nafa la. Faantankulu ta ye fanga ye ; faantanw kera fanga tigi ye.

Baara tono mana di baarakelaw ma, a dira a tigiw ma. Jamana kow mana kalifa jamana denw na, a kalifara a tigiw ma. Fanga mana ta faantanwe, a tara a tabagawfe; bawofaantanw de ye jamana baarakelaw ye. Forabajamaw be nin sira min kan, a be fo o de ma ko "Sosiyalismu". Sosiyalismu de be fanga ke faantanw ta ye, ka faantanw ke fangatigil ye. Sosiyalismu ye "Forobaya" sira de ye.

Nemogo jeyoro

Jamana te yen nemogo te min na. Ni fanga bee lajelen be nemogobolo, a be fo o nemogoma ko faama. Nemogo lakika ka fanga be bo jama de yoro. Nemogo ye jama ka ciden de ye. Fanga be jama de bolo.

N'ikera nemogo ye, o b'a soro jama de be iko, n'o te i ni mogo tow bee ka kan. Nemogo barika be bo a ka jama de la, n'ika jama ka bon, ibarika be bonya. A be fo ko "cekroba sigilen ne be min na, denmisew jolen ne te ola". Nemogo fana ka kan ka ke i ko jama ka "cekroba" ; k'a da a ka faamuyali kan. Nemogo numan ka walew be jama ka netaa teliya. Nka nemogo si te se k'a fo ko mogote se ka ale ta nogon ke. Bawo, "i nogon

te i badenw na, o be se ka ke ; nka i nogon te muso were denw na, o ye nkalon ye". N'i ko mogo te se ka e ta nogon ke, i te yen don min, mogo be soro jama na min be se ka bila i no na.

Jamana dow la, nemogo be i n'a fo Ala. A te soso, a te korofo. Ni mogo min ma a bato, o ta fila nicetige. Fanga bee bea bolo, Aledeka miirlye ye sariya ye.

Danbe te mogo si la ale ko. A be fo o nemogo sugu ma ko Faama. O ni masake de ka surun nogon na. O man ni jamana kun na : O be na ni tononi de ye jama yoro. O be mogo tow ka hakilijumanya nagasi. Jamana yere te taa ne nin sira kan.

An danbe lakanani

Tubabutile nana ni Farafinya lagosili ye. Utun b'a fe k'an bee ketubabu ye. Onana ni mun ye ? Dow tena ketubabu ye, wa farafinya taara k'u dan.

Yemahoronya nana se, an kera an yere ta ye. An ye farafinya mankutuw ke, k'an danbe jira, k'an ka maaya jira, k'an ban tubabuya ma. Nka, wale o wale ni o be an ka netaa nogoya, o bora yoro o yoro, an te an ban o ma, n'a y'a soro o wale te fine bila an ka farafinya na.

MAYELEMALI KALAN

Mayelemali donni kun folo :

Fenw be yelema, o cogo be se ka sawura kura ta. Nka fen foyite se ka bange a yere ma, ka soro a ma bo fen were la. Fen foyite se ka tunun a yere ma, ka soro a ma yelema ka ke fen were ye. Fen foyite bange fu la, foyite tunun ka ke fu ye. Dan te donniya la. Don o don do de be fara mogow ka faamuyali kan, fenw kan ani dinelatige temensira la. (Don o don tulo be taa kalan so). Waati saba de be fen bee la ; fen bange waati, a si waati, a ban waati. Dow bangedon be ben dow sa don ma (dow ban don), o fana be dow soro si la.

Dinekonofenw bee be mayelemma. O mayelemali be ke waati kerenkerennen de la, ani yoro kerenkerennen de la.

Kunseme ka baara :

Ka miiri, k'i hakili jakabo, nin bee ye kunseme ka baara de ye. Kunseme te se k'a ka baara ke

a kelen na. Mogo ye, i tulo, i da, i nun, i tege, ninnu de ye kunseme ka baarakeminew ye. Ne be min ye, a b'o lase kunseme ma ; tulo mana min men, o b'o lase kunseme ma ; i nen be min nene, nun be kasa min ta, i tege magara min na, nin kibaruw bee de be lase kunseme na ka ke hakilina ye.

Hakili te fen ye mogo be se ka min ye i ne na, walima ka maga a la. Hakili ye fenw ni walew ja de ye kunseme na. Hakili de be mogo ni bagan be nogon na. Ale de b'a to mogo be miiri, ale de b'a to mogo be taasi.

Kunseme be bagan na, nka hakili te a la. Hakili de ka baara ye segesegeli ye, ka tilne lakika jini k'a don. An be bi min na, mogow ka dönniya taara ne fo u b'a jini ka masin dila, min be kunseme ka baara nogon ke. Masin dow be panktilu boli ka soro mogo te a kono. Masin dow be kan do yesema kan were la, in'a fo dalaminew be baara min ke. Masin dow be se ka ko folen lamara u kono ka tila ka u waleya. Nin masinw bee be hakili de ladege a ka baara la. Nka Masin si te se ka hakili ka baara bee ke. Mogo hakili be se ka min ke, masin site se k'o bee ke.

Fenjenamawbora fenwna minwte jenamaw ye. Mogo be baara min ke, o de ye a hakili jiidi, k'a bo baganya sawura la. Ngon kegunya o kegunya, hakili te a la. O la sa, an te se k'a fo kono be se ka baara ke, bawo baara be bo hakili de la folo. Hakili be mogo doron de la ; san baa keme caman ka mayelemali de ye hadamaden hakili jiidi.

Kuma bange cogo

Kuma bangena cogo di ? Hakilli jidili de nana ni kuma ye baara sen fe. Mogo follow tun be jeka baara ke walasa k'u dahirime soro. O baara de sen fe, mogow y'a jini k'u könönataw fo nogon ye; okera kumaye. Farajela dönnikela dönnikela

dow ka hakilina y'o ye.

Ko kuma de kera sababu ye mogow ka hakili dijogon ma. Mankan min be bo mogojönökono, o mayelemali de kera kuma ye. Kuma fana mayelemali nana ni hakili mayelemali ye, k'a d'a kan hakili ni kuma de be taa nogon fe. Hakili be kow ni fenw lamara ni kuma sawura de ye.

Sebennibangena walasa ka kuma ni milriyaw lasagon, walasa ko kow kana tunun an na.

Dine mayelemali

Dine be mayelema kudayi. Foyi te to a cogo koro la. Dine te to bolo kelen kan :

- Mogo follow tun be i ko baganw, u sawura la ani kokecogo la, olu tun ye baganlamogow ye.
- Mogo jekulu followtunka ko bee ye forobakow ye. U tun be je ka ko bee de ke nogon fe.
- Jonya jekuluw nana o ko ; o fana tilde temenna.
- Nafoloni jekuluw tilde banto don.
- Forabajamanaw tilde ka kan ka ke ye bi ye, olu ye baara jekuluw de ye.

Nin bee ye dinya ka mayelemaliw de ye, kabini lawale de fo bi. Tubabuw ka diyagoya fanga min tun sigilen be an kan, o fanga be ka nagasi Farafinna. Farafin jamana minnu ma u ka horonya soro, olu be ka dogoya. Dow yere ye u ka horonya soro mugu ni kise de la.

Donniya siratige la, caman kera sa. Kalo ni tilde ni dolow si te könönafifew ye bilen. Dine mayelemali tetaa hakilli mayelemaliko. Hakilli mayelemali fana ni milriyaw mayelemali be taa nogon fe.

Mayelemali de ye dine sariya folo ye.

Kura te lasa :

Fen be bange, a be koro, a be sa ; fen kura be bange ka bo o la. Kow be bange, ka koro, ka

Ntenten

10. N te kuma ni i ma n ci.

11. N fa ka misiw bee be don u ne kan, nka nturanin kelen be don a ko kan.

(U jaabiw be ne 26 nan kan)

ban; ko kura be bange o kono. Fen kura, ko kura, waleya kura, miiriya kura, olu bangeli te se ka lasa.

Korolen de be sa, kura be bange o la. Dine ka jetaa ye o de ye. Kunsigi koro mana di, kura be falen onona. Jonya mana temen, horona be na. Nafoloniijamanaw tile mana ban, forobajamanaw tile be wuli.

An m'a fo : ko kura bee ka ni. Ko kura dow be na ni nagasili de ye : Tubabutile nana waati min, ko kura de tun don o tuma Farafinna. Nka Tubabuw nana ni baarajonya de ye, u nana ni "forisebaara" ye, u nana farafinna danbe lanogo.

N'an ko kuraya ka ni, kuraya min be jetaa sabati, kuraya min be na ni yiriwa ye, an kan be o kuraya sugu de ma. Tubabu tile banna, yemahoronya tile sera, o kera ko kura ye, ko kura min nana ni miiriya kura ye. An be se ka jetaasira nini, min be jamana fensorosenw yiriwa. O jetaasira be se ka jamana ke forobajama ye, ka nafasorosiraw bee forobaya jamana kono. Miiriya kura te se ka sabati fo jama ka tugu a la. Ni jama ma tugu a la, a te barika soro.

Mayelemalli sariyaw :

N'a fora ko dije be mayelema, mayelemalli in be fen bee de kun kan. Wa fenw ka mayelemalli te taa nogon ko, u be tali ke nogon na.

Sinaya :

Sinamuso filaw te nogon fe. U be nogon kele, u ka kele te ban, a te kotige. Do ka here ye do ka bone ye. An bena sinaya min kofo, o te sinamuso filaw ta ye ; nka a ni musow ka sinaya bolen, u ka surun nogon na. An kan be sinaya min ma, o koro ka bon kosebe, k'a d'a kan, sinaya be fen bee la ani ko bee la dije in kono.

- Korolen ani kura, olu ye sinamaw ye.
- Kenyea ani bana, olu fana ye sinamaw ye.
- Saya ni bangeli, olu ye sinamaw ye.
- Bololabaara ni hakililabaara ye sinamaw ye.
- Faantan ni faama ye sinamaw ye.
- Forobajama ni nafoloniijamana ye sinamaw ye (folo in ko "nafasorosiraw bee ka forobaya" ; filanan ko "nafasorosiraw ka to nafolotigiv doron ka bolo kan").
- Buguda ni galodugu ye sinamaw ye (Dugu

ncinin mogow ko olu de be duguba mogow balo; duguba mogow ko olu de be dugu ncinin mogow ne ye).

- Jonya ni horonya ye sinamaw ye fana. Sinaya be fen bee la.

Sinamaw ka kelenya :

Fen bee n'a sinama de be nogon fe. Mogob'i to nenamaya la, i sen kelen pasa be sa. O b'a jira ko saya be nenamaya kono.

Mogo be se k'a fo k'i ka kene ka soro i bolonkoni kelen bananen don. O la sa, bana be kenyea kono.

Banabaato farikolo yoro bee bananen te, a fari yoro dow ka ka kene ; o koro ye ko kenyea be bana kono.

N'an ye saga faga k'a boso, an b'a soro a sogo yoro dow be yereyere a yere ma. O b'a jira ko sogo yoro in ma sa folo. An be se k'a fo ko nenamaya fana be saya kono.

Saya be nenamaya kono, nenamaya be saya kono. Bana be kenyea kono, kencya be bana kono. Fantanya be faamaya kono, Faamaya be faantanya kono. Sinamaw be je ka ke kelen ye, ka ke fen kelen ye. An b'a fo o de ma ko sinamaw ka kelenya.

Folo jamanaw tun tilalen don kulu fila ye : jow ka kulu ani horon ka kulu. O kulu fila ninnu ye sinamaw ye, nka u ye siginogonw ye. Kulu fila ninnu be je ka ke jamana kelen ye. Sisan jamanawtilalen don kulu fila ye fana : faantanw ka kulu ani faamaw ka kulu. O kulu sinamaw de ye siginogonw ye jamana kono. Nin kulu filaw be je ka sigi jamana kelen kono.

Tine don, sinama filaw te ben ; nka u te taa nogon ko, u fila be ke fen kelen kono.

Sinamaw ka kele :

Sinamaw ka kele de be na ni mayelemalli ye ; N'a fora ko sinama fila ye siginogonma ye, u ka siginogonya te kele sa. Sinamaw ka kele te ban, a te kotige.

Ni mogo banana, o koro ye ko saya ni kenyea de be ka nogon kele a tigi farikolo la, ni min sera min na. Ni saya sera, banabagato be sa. Ni kenyea de sera, a tigi be kenyea. Saya ni kenyea be nogon kele farikolo la. Kenyea ni bana be nogon kele farikolo la. Nin mayelemalli ninnubekesinamawka kele de sente. Sinamaw

ka kele bē na ni mayelemali ye.

Tubabu tile bantuma, Alzeri jamana mogow ye marifa ta, ka tubabuw kele walasa u ka jamana ka bo jonya na. Okera horonya ni jonya ka kele ye.

Okera miiriya kura nin korolen ka keleye. Nin sinamaw ka kele de nana ni Alzeri jamana ka yēremahoronya ye sinaya kele nana ni fangayelema ye. Ka fanga yelema k'a bo tubabuw ka bolo kan, k'a bila jamandenw ka bolo kan. Sinayakele mana faantankulu ni faamakulu bila nogon na, o laban ye fangayelema ye.

Sinaya sugu ka ca :

An ye sinaya sugu minnu kofo ka temen, olu ye kononasinayaw de ye. Faantankulu ni faamakulu ka sinaya ye kononasinaya de ye. Kononasinayaw de bē na ni mayelemali ye.

Kenemasinayaw fana bē yen. Nafoloni jamana ni forobajamana ka sinaya ye kenemasinaya de ye. Kononasinaya ye sinaya min befen yere kono. Kenemasinayaw ye sinaya minnu be fen ni a nogon were ce.

Fangayelema te bō kenema ka don jamana kono. Fangayelema te soro kenemasinayaw fe. A bē soro kononasinayaw ka kele de senfe. Fangayelema mana bōkenema ka don jamana kono, o fanga te si soro, o fanga te men sen na:

1917 sanna, fangayelema dokera Irisijamana na. Faantankulu ye marifa ta ka fanga bosi Faamakulu la. Fanga yelemana bolo were kan ; a bora faamaw bolo, ka don faantanw bolo. Irisijamana ka kononasinayaw de nana ni o fangayelema ye. Sinaya min tun be jamana in ni a kerefjamana ce, (kenemasinayaw), o sinaya ma se ka fangayelema in bali.

1970 san setanburukalo tile 22, Farajela nafoloni jamanaw y'a nini ka fangayelema do karaba Lagine jamana kan. Kenema sinayaw de nana ni o ye. Nka, Lagine cew ni a musow ye marifa ta ka juguw gen. Mogocaman ni tora kele in na. Kele ma diya juguw la. Ofana b'a jira ko fangayelema te bo kenema ka don jamana kono, ko fangayelema te soro kenemasinayaw fe. Feere ka kan ka nini kononasinayaw de la.

Faantankulu ni faamakulu ye sinama benbaliw ye. Olu ka sinaya de ka jugu ni sinaya bee ye. Nafasrosiraw bee ye Faamakulu de ta ye. Baara nafa fanba ye Faamakulu de ta ye. Jamana ka netaa sira be Faamakulu de bolo.

Foyite Faantankulu bolo, a ka baarakefanga ko. Wajibi don a ka baara ke Faamakulu ye. O de koson faantanw ni faamaw ka sira te nogon ben, u ka miiriya te kelen ye, u ka hamit te kelen ye. Faamakulu ko dije ka to olu ka bolo kan, Faantankulu ko olu ka bo nin jonya in na. Kulu fila ninw ka kele te se ka bali. O kele laban ye fangayelema ye, fanga yelemai faantanw ka bolo kan.

N'an y'a laje jamana yere ka netaa sira kan, an b'a faamu ko cikelaw ni forobabaarakelaw bee ye mogoc sugu kelen ye. U bee ye Faantankulu ka mogow ye. U te nogon jugu ye. U jugu ye faamakulu de ye. Cikelaw ni forobabaarakelaw ye sinama bennenw de ye. Feere be soro olu ka sinaya la ni fangayelema kera, ka jamana forobaya.

Foroba jamanaw ka kononasinayaw :

O te sinaya Juguw ye, sinaya bennenw don. Fangayelema kelen ko Irisijamana na, feere sorola bololabaarakelaw ni hakillabaaarakelaw

Ntenten

12. Nin ye jurunin ye min bē se ka dugu mogow bee siri.
13. Dugutigiblen dalen don duguden jemanw ce ma.
14. Kono keme ye bo keme ke fara keme kan, sanji nana u si ma taga.

(U jaabiw bē ne 26 nan kan)

ka sinaya la. Eere sorola fana bugudaw ni dugubaw ka sinaya la. Bee kera kelen ye. O koro te ko si aya te forobajamanaw kan. Forobajamanaw be taa ne de kudayi. Sanga ni waata bee, ma yelemlali be ke, ka netaa sabati. Fen sinamaw cedun be na ni mayelemlali ye. Ni mayelemlali be yen, okoro ye ko fen sinamaw be yen. Nka sinama bennenwde be forobajamanw kono. Jamanadenw ka baara de be feere soro o sinyaw la. O de b'a to forobajamanaw ka kononasinaya v te ke kels ye.

Sinaya dow be jama ni mogo damadow ce, faamakulu ka miiriya be mogo minnu na, ni o milriya ye miiriya koro ye. Miiriya koro dun ni miiriya kura te ben. Omogo damadow ka kan ka ladamu kokura ni miiriya kura ye : Faantankulu ka miiriya, forobajamanaw ka miiriya.

Hake mayelemlali ni sifa mayelemlali :

Fenwhake be yelema, a be caya walima a be dogoya. Fenw sifa fana be yelema, a be ke fen sugu were ye. Hakemayelema laban be ke sifamayelema ye nin cogo la:

I mana ji sigi tasuma kan k'a kalaya, doonidoonin, do be fara ji gonya kan (o ye hakemayelema ye).

Tuma do be se, a be yelema ka ke jifunteniye (o ye sifamayelema ye). I mana nare kalaya doonin-dooin do be fara a kalaya kan (o ye hakemayelema ye). A laban be yeelen ka bo nareya la ka ke sirime ye (sifa mayelema ye). Nin b'a jira ko hakemayelema laban ye sifamayelema ye.

Don o don, do be fara faantanw ka dusukasi kan (o ye hake mayelema ye). Nka digi dan ye deneen ye. Don do be se, u be u kan ke kelen ye. ka muruti ; o be na ni fangayelema ye : u be bo fangantanya la, ka ke fanga tigiw ye (o ye sifamayelema ye).

Nonabila ka nonabila :

Tuma bee la, ani yoro bee la, korolen de be taa, kura ka bila o no na. Ni fen do si banna, dowere be bange o no na. O de ye nonabila ye. Ofana ye mayelemlali satiya doye. Fen kura de bila fen koro no na. Kura be ke korolen ka nonabila ye. Fenw ka mayelemlali de be na ni nonabila ye.

Siñamaw ka kels sen fe, min mana se min na, o be sigi o no na. O de ye nonabila kecogo ye. Nonabila sen fe, kura de be se korolen na. Kura mana sigi korolen no na, fen o fen ni o ye numan ye korolen na, kura be o ta cinc ye.

Fangayelema fana ye nonabila do ye. O nonabila sen fe, fanga kura te fanga koro tine bogobogo, a be fanga koro ka baarakelawni a ka donniyaw ta cinc ye. Kura te to a ka kuraya la, a fana be koro ; kura were be sigi a no na. O ye nonabila were ye ka tugu nonabila folo in na. An b'a fo o ma ko "nonabila ka nonabila". Nin mayelemlali de be kow jiidi. "Nonabila ka nonabila" de be na ni yiriwali ye.

Mogofolotunbe i kobagan de. Olu nonabila kera mogo jekulu folo ye (mogo minnu bora baganya la). Olu fana nonabila kera jonya jekuluw ye. O fana nonabila kera nafoloninijamanaw ye. O nonabila ye forobajamanawye. tileyebiye: oye "nonabila ka nonabila" ye. Mayelema be ke sira min fe o file :

Mangorokolomana dan, o be kemangorosun ye (mangorokolo nonabila ye mangorosun ye). Mangorosun be tila ka feere bo. O feerew nonabila be ke mangorodenw ye. O mangorodenw kolo be ke mangorosun ye. Mangorokolo... mangorosun... mangorofeere ... mangoroden ... mangorokolo...

Mayelemani in daminen mangorokolo la, o labanna mangorokolo la. Okera in n'a fo an ma taa ne mayelemlali sen fe. An y'a damine yoro min, an seginna yen. Ayi.

A kana ke aw kono ko an seginna an ko. An y'a damine mangorokolo kelen na, nka an labanna ka mangorokolo caman soro. Antaara ne bawo mangorokolo bugunna. An ma segin ko.

Máyelemali sira ye o de ye.

Seba be sefan toro. Sedan be bo o la. O Sedan mana bonya, o be sefanw toro ; olu be ke Sedanw ye, minw be tila ka ke sebaw ye tugun.

Seba ... sefan... sedan ... seba ...

Mayelemlali damine ye seba ye a laban ye Seba ye; An seginna an ko, nka sef bugunna, bawo an y'a damine se kelen de la, an labanna ka se caman soro.

Mogo jekulu folotun ye forobajekuluw de ye. Olu nonabila kera jonyajekuluw ye, ononabila kera nafoloninijamanaw ye, olu fana nonabila kera foroba jamanaw ye.

Mogojekuluw ka mayelemalli damine kera forobajekuluw ye, a laban kera forobajamanw ye. An folola forobaya la, an labanna forobaya la. Nka an taara ne, bawo here ni lafiya min be sisan forobajamanaw kan, o tun te folo forobajekuluw kono.

Mayelemalli temensira ye sira munumununnen ye, sira min be i n'a fo an be

segin an boyoro la. Nka do de be fara sira in waga kan ka taa a fe.

Dine ka netaa be sabati mayelemalli de kono. Korolen nonabila be ke kura ye. Kura be korolen numanmayoro ta ciyen ye, ka korolen to tine bogobogo./.

AMADU TANBA DUNBUYA

1977

Miiri de be no ke dib ye

A be fo ko dinelatige, batige te. Ne miiri la, dinelatige, ele a b'ikobatigeyere de. Nka batige min don, ba ncinin tigel te. Dan t'a bakene bonya na. Ni batige kera maa ma wajibi ye sisan, cogoya danmado b'a la : kelen, kurun ka k'i bolo, kelen i ka babili jo, kelen i k'l fili ba kan noni na. Nk'o b'a soro i be noni don. An ka cogoya sabanan senbo a la, bari, o te sita ye. To fla in cogo be di? Ba in ye batigela ma balan ye cogo min, maaya girigara n'a dankari ye balan gelenw ye dinelatige la fana. O balanw te kurutige fo kurun ka k'i bolo, wal'i ka babili jo. Wa faamuya b'i ko kurun de, n'a be batige nogoya. Ba te tige fyew min ko yere. Fasojama kalanbali, faamubali b'i ko batigela kurunntan. Famuya, yeelel don, fen nafamaba don, dinelatige te ne min ko. Mao Tsetuny'a foaka "jemusekura" kono, ko :

Dineyelema faamuya, faso jamakuluw ka dineyelema maramafen barikama don. Sani dineyelema damine ce, a b'a laben miiriya siratege la; dineyelema waati, dineyelema dakun bakuuru bolo natama don, a nafalan don, a te ne min ko.

Waleya min b'a to fasojama tintinnen be to segen ni nani ni nemanojo jan o jan na, ele, an k'a fo jugusagoya tan, foyi t'o kejuguko, fasojama jugu koni. Fasojama jugu, bana te, kunfinya yere te : maaya kono tulujibosere min sagon'a dungs te soroni faantansere sebekela ma tintin bogo la, n'olu de be segenbaatownafa bee sonson, o tulujibosere de ye dibi ni nangata bee sintin ye, sabu, ni jama ne yelenna, k'u ka heere sira ye, k'u barika je kelen ye u ka heere kelen in siratege la, o ye tulujibosere tatinesira ye. Tulujibosere ka heeretedowere ye faantansere ka boneki-

seblen ko. O tuma, o jatigifaasere ka miiriya n'u ka naniya, n'u ka wale, nin bes be mun kan? K'a jini sanga ni waati bee, ne bee lajclen na, fasojama ka to dibi la, ka tok'a hakili soje, k'a hakili tine, ka to k'a tintinhakillifyerya na kuday, cogo min u sago n'u dungs be soro jama ko kan. Nin bes ye geleyabalan ye, min kurutigall te sira soro abada fasojama faamuyalli ko. Faamuya daluma, wajibi don nekun tlennen jonjon na.

Min be dinelatige babili jada la, o ye fasojama laben de ye daluya la, o laben dun te sira soro fana faamuya ko. Hall babili fana be ten, a te jo ni kurun te. Wa te jo fo k'l banba ka woyo kele.

Dinelatige la, kunko caman ken be k'an konona filli, k'an dabaliban, k'an ninabanaudae taralen be faantanjama kun, ka maaya kun turu bogo la, ko cogo te ko la. Mun na ? Ka

Ntenten

15. N ye n ne jo n n fan ni n fan, n ma n filanin nogon ye,
16. Jinenin b'a ka wo bo, a kun b'a datugun.

(U jaabiw be ne 26 nan kan)

jama hakili carinnen to, k'u kodonnen to nogon na, faamubaliya ni hakili sonyey'a sababu ye, wajibi ye jama nagasilen ka to. Kelen'be yen, an k'o to an hakili la badaa : kalan te sarati ye, hakili de ye sarati ye. An ka nin yoro in be kalannaw kun kan doonin : kalannasere min ka here be faantansere kokan, n'a b'a kon, o te sek'a ladamu cogo si la, fo k'a fili njana na ko. Hakilima do ka kuma don : ko ni be fe ka ke karamogo juman ye, ke kalanden juman ye. Jama ka kalanden juman ko don. O dun te ne fo inijama ka doroko, k'i jigi sem'a na, ka k'a ninakili lasebaa ye; k'a kunko n'a hamina ladoniya, ka faamuya nesin a ma. O yoro la, faso kanubaanti kalannaw ka kan ka taasi, ka fasojama segere, k'u wasa don an faciye na, k'a kunnawolo, cogo miln u ni fasojama be je kan kelen na, kuntlenna kelen na, naniya kelen kelen na, Fasojama ka monebosira, n'y'a jigi dowerete

o damantan ko o ! Nka, ka teme yerekunya ni fusabaantiya ni a taasibaliya fe, ka ban k'i faciye faamu sankorota, o ye ka meñ an yere kan, o ye makosa belebele ye, odun nafa te foyikan fasojama jugu ko. Bi ma su kolen to !... Do kera, an ka kan ka taasi ka danbe ni horonya laje. N'a fora danbe ni horonya, dabaraya te, naarmunaamukuma te, njaniya numari don ka ta yerewolojama ma, yeredon don, cesiriwale don ka mone bo fasayi...

Faamuya nasira bolo ka ca : kibaru, maana, baabu, baro, poyi, nsiirin, koteba... Nsiirin ni nsiirin te kelen ye. N'a fora nsiirin, min dabora denmisew kanma, o doron te. Nsiirin miln dabokun ye ka waleya dajira, nejini ka ke o daliluya la. A be hakilijakabo de wele, anitaasi. An ka maaya korolen, nsiirin domanye hakilisoreye, nk'u be walekelen, wali danma doonin kan.

Awa, dije ye yelema-

yelema ni netaa de ye; an be tle min na bi, an ka kan ka ni kura don an ka maaya mume na. K'an wasa don an faciye na, ka boa nun ma, ne hakillila, an te se ka dan o ma, fo joll kura kabolianka maaya jolisira fe, o de b'an ni saha, an ka kunkorota ni wasa de b'o la.

Nansarafanga ye jonya sira min d'anye, bim'an bl'o kansa !... An ka d'a la, o sira sebe koronnen don an ka fasojama ka netaa gintan ma. O ye jugusagoyasira do de ye, n'a b'an lase jugubara, k'antunun an yere la. N'an y'an taasi doonin, ka fasodenya dusu ta, an b'a don an b'an wultuma na k'an faciye nbedaba bo fasojama ye.

San'an be nogon fadenya konkanfo ni yeredonbaliya la, aw ye to an k'an nesin an faciye ma k'a kunmabsonink'a horonya. Fasojama y'an n'o de jigi, dinemonebojama y'an n'o de jigi tigi-tigi.

T. JIGIBA D.

Ntentenw jaabiw

1. Niminemeleke (saya). 2. Bugurinje. 3. Kaloje. 4. Furabulu jalan. 5. Jurufilen ni a juru. 6. Jurufilen jiginto kolon kono ani a bo to. 7. Ku ni a furabuluw (Ku be tugun jukoro nk'a furabulu dlonnen be na).	8. Juru jiginto ani a bo to kolon kono. 9. Kaloyeelen. 10. Jenbe walli dunun. 11. Bolonkoninw donto da kono. 12. Sunogo. 13. Nen ni ninw. 14. Kulu. 15. Tulofara fila. 16. Misell ni gari.